

Cervantes i la moneda catalana i altres qüestions

Autor: Pere Coll

Data de publicació: 19-06-2018

Avui que els nacionalistes espanyols no tenen cap escrúpol de fer servir impunement En Servent, oferim un article d'En Pere Coll, on desenvolupa la seva comunicació al 17è Simposi sobre la Història censurada de Catalunya. L'autor ha aplegat tot un seguit de dades sobre fets reals que ha trobat en algunes novel·les d'En Cervantes, unes dades que vinculen, una vegada més, obra i autor amb Catalunya. Alhora, reivindica el regnat de Felip II de Catalunya i III de Castella.

Indicis

Aquest article és un petit recull de dades multidisciplinàries que apunten cap a la catalanitat d'algunes obres d'en Cervantes. Les he descobertes en dues novel·les seves. Les dades van de la numismàtica al folklore bo i passant per la botànica. He deixat de banda expressament l'àmbit de llengua, el qual ja ha estat molt ben estudiat per en Jordi Bilbeny, l'Àlex Sendra, en Pep Comajuncosa, en Lluís Batlle i en Marcel Mañé, entre d'altres. Tots ells ja han demostrat amb escreix la catalanitat lingüística que subjau en l'obra d'en Cervantes i en la d'altres autors del Segle d'Or castellà. Però per acabar-ho de demostrar cal seguir aprofundint des d'altres perspectives, sobretot des d'aspectes del món real de l'època que queden reflectits en aquestes obres. I és això el que m'he proposat. El meu objectiu se centra, d'una banda, a rastrejar en La Gitanilla, novel·leta escrita per Cervantes, i en El Persiles, el darrer escrit de ficció d'aquest escriptor, indicis de fets reals de l'època que vincularien les respectives obres i el seu creador a la societat catalana de començaments del segle XVII. D'entre aquests indicis, he aprofundit força en un: en el fet que aparegui en les dues obres una moneda eminentment barcelonina i que només es feia servir al Principat de Catalunya: l'ardit. D'altra banda, acabo l'escrit fent una proposta de revisió històrica dels primers anys del regnat d'en Felip III de Castella. En aquest primer període seu hi és molt palesa la presència catalana. Però comencem per La Gitanilla.

La gitanilla i l'ardit: una moneda catalana

La gitanilla és, com tothom sap, una de les novelas ejemplares d'en Cervantes. Aquestes van ser publicades al 1613. A La gitanilla s'hi narren els amors entre una gitana ?al final de l'obra descobrim que no ho és? i un paio a través de la

geografia espanyola. L'acció comença a Madrid, on es coneixen i on ell decideix deixar-ho tot per amor i seguir la gitana. Doncs bé, dins d'aquesta novel·la hi ha cinc passatges que m'interessa ressaltar. El primer el localitzem en el moment en què Preciosa, la protagonista, li diu al seu enamorat que encara és a temps de fer-se enrere, de no seguir-los. Són als afores de Madrid. Ella li assegura que si ho fa, li tornaran totes les monedes que ell ha portat. La gitaneta li assegura:

-y de tus dineros no te falta un ardite.

L'ardit era una moneda catalana. El que em fa estrany és que de Madrid estant es parli de l'ardit i no pas de monedes castellanès d'aquells anys com el maravedí o la blanca, que eren aleshores les monedes menudes que es feien servir al regne de Castella. En canvi, l'ardit era llavors una peça que s'encunyava a Barcelona, tal com observarem més avall, i el seu curs legal s'estenia només pel principat de Catalunya.

L'ardit, moneda de Barcelona. A la cara, la imatge del rei i al revers l'escut de la ciutat (aquest exemplar està datat del 1615).

La Gitanilla i l'alzina surera catalana
Segon passatge. Mes endavant, el narrador comenta:

- Sentándose sobre medio alcornoque [...].

Els protagonistes encara es mouen pels voltants de Madrid. Doncs bé, cal tenir en compte que el alcornoque o la surera és un arbre endèmic a Catalunya. El trobem entre Girona i Barcelona. Per contra, és molt poc freqüent a Madrid, on sí que hi ha enzinas o alzines, encara que no pas alzines sureres o alcornoques.

Vegem-ho en aquest mapa:

La sarabanda a la gitanilla: un ball molt estès a Catalunya i acompanyat de la guitarra catalana
Tercer passatge. I encara més, parlant de les virtuts de la gitaneta, el narrador en diu que:

-Salió Preciosa rica en zarabandas.

La sarabanda era un ball popular. Els experts fan provenir la seva denominació de llocs i llengües ben diversos. Per en Covarrubias (1539-1613) ve del "zaráh" hebreu; per en Kurt Sachs (1881-1959) del "sar-aband" persa; per en Fray M. Sarmiento (1695-1771) de "zarbas persicas"; per l'Isidor Bosarte (1747-1807) fa referència a la ciutat de Samarcanda; per l'A. Lopez Piciano (1547-1628), al "dithiramba" grec. Ara bé, qui mereix més confiança és, a parer meu, en Pierre Daniel Huet per la seva proximitat en el temps en què va ser escrita La Gitanilla, per la seva independència de criteri i per ser un científic de primer nivell. I és que en Pierre Huet va ser un metge, matemàtic, físic, astrònom i fundador de l'Acadèmia de Física de França al 1622. Per ell, la denominació sarabanda seria l'evolució natural del mot sirventès.

El ball de la sarabanda anava acompanyat d'instruments: d'una banda, de la guitarra i, de l'altra, de les castanyetes, que feien de percussió. A més de la instrumentació, hi havia la part vocal, la part parlada. El missatge que vehicula estava relacionat amb temes polítics i eròtics... talment com un sirventès dels trobadors. El sirventès trobadoresc havia estat un gènere de la poesia occitana dels segles XII i XIII i continuat a Catalunya els segles XIV i XV. Estava condicionat pel realisme del seu contingut. S'anomena així perquè se servia de la melodia d'una cançó ja existent. D'aquesta manera, la lletra era més fàcilment recordada per tothom. La gent, com que en coneixia la música, només li calia aprendre la nova lletra, el nou missatge. La música contribuïa molt bé a la difusió del nou contingut. El sirventès i la sarabanda són poesia política...

D'altra banda, hem fet menció que una guitarra acompanyava aquest ball. Cal dir en aquest sentit que el primer tractat de guitarra aparegué el 1596 i fou obra del metge català Joan Carles Amat (1572-1642), del qual encara parlarem més avall. Al seu torn, la sarabanda havia nascut pels volts del 1550.

I encara tenim més informació sobre aquest gènere musical. Ens la proporciona el viatjant Thomas Platter.

Thomas Platter (1574–1628) was a Swiss-born physician, traveller and diarist. The foremost record of Platter's life is the manuscript journal: between around 1595 and 1600. It details travels in France, Spain, Flanders, and England.

En aquest diari que gira sobre aspectes culturals d'Europa, en Platter ens descriu que va veure a Barcelona l'any 1599 parelles ballant sarabanda pels carrers i que en unes festes n'hi va arribar a comptar més de 50.

1a. conclusió: La gitanilla comença a Barcelona

Per tant, si la sarabanda és l'evolució del terme sirventès ?gènere poètic ja usat a Catalunya?; si s'acompanyava de guitarra catalana i el primer tractat que en tenim és d'un músic català; si un viatger com Thomas Platter ressenya que aquest gènere musical era molt popular a Barcelona, un gènere que, a més, va ser perseguit pel seu contingut polític, de tot plegat, és més fàcil pensar que la ciutat de la Gitanilla en la qual s'hi ballava sarabanda fos Barcelona que no pas Madrid. Acabaria de corroborar que l'acció inicial cal situar-la a la ciutat comtal el fet que a l'obra s'usi una moneda barcelonina i que trobem referència a la Gitanilla sobre l'alzina surera, de la qual cal inferir que es tracta de l'alzina surera catalana.

Així, doncs, per aquests tres motius ?numismàtic (ardit), botànic (surera) i folklòric (sarabanda)? crec que l'acció inicial de l'obra passava a Barcelona i no a Madrid, que és la població amb què penso que la censura substitueix Barcelona, en un intent de deslocalitzar aital obra cervantina.

2a conclusió: La gitanilla, de Barcelona a Tarragona

Quart passatge. Però la cosa no acaba aquí. A continuació, el narrador ens fa saber que els protagonistes marxen de Madrid i van cap a Toledo. I diuen el següent:

-Esta mula podrá venderse el jueves en Toledo.

S'entén que és dijous el dia en què, segons la narració, es fa mercat a Toledo. Ara bé, a Toledo, el mercat s'hi ha desplegat des de sempre en dimarts. Vegem-ho:

El mercado de Toledo es el martes. Es procedente del antiguo Zoco Árabe, Zocodover, en árabe significa "mercado de bestias de carga". De periodicidad semanal, venía celebrándose desde la época musulmana como mercado rural y en tiempos de Enrique IV lo convertiría en feria franca a celebrar los 52 martes de cada año. Cuando la reconquista de Toledo por Alfonso VI, en 1085, el "martes", lejos de desaparecer, continuó con gran afluencia de mercaderes. (Toledo creativo).

Per la seva banda, el Comte de Tendillo a l'obra Toledo en el siglo XVI també ens ho diu:

-El día de mercado franco en Toledo era el martes.

Com veiem, doncs, el mercat de Toledo se celebra en dimarts. Però, en canvi, resulta que a Tarragona fan mercat dijous.

Mercats a Catalunya en dijous

Nosaltres pensem que el més versemblant és que l'acció de l'obra es traslladi de Barcelona a Tarragona. Sobretot, pel que descobrim a continuació. I és que encara que la narració com ens ha arribat fa anar els protagonistes a Extremadura, hem aïllat unes mancances de versemblança que porten a pensar que al territori on de debò s'adrecen és el País Valencià. Ho detallem a continuació.

3a conclusió: La gitanilla, a Extremadura o al País Valencià? El trinquet

Cinquè pasatge. El narrador, per tant, afirma que els protagonistes se'n van, després de Toledo, a Extremadura:

-Se entraron en Extremadura, por ser tierra rica...[...] Doquiera que llegaba él se llevaba el precio (premi!). Jugaban a los bolos y a la pelota extremadamente; tiraba la barra con mucha fuerza y singular destreza.

Com veiem, es parla d'una terra rica i, així mateix, del joc de boles i de pilota en els pobles per on passaven. També de tirar a la barra. Bé, la narració no fa sinó referir-se al trinquet valencià. Efectivament, a la ciutat de València hi havia censats al s. XVI tretze sales de trinquet (pista tancada de 60 x 10 metres): una mena de poliesportiu actual. Totes les

ciutats del País Valencià en tenien i Barcelona també. El tir a la barra és encara avui molt popular a l'Aragó. No sembla que aquest fos el cas d'Extremadura. Més aviat ens hem de situar al País Valencià. El Regne de València sí que era considerat ric i sí que s'hi feien jocs de boles a molts pobles.

Oficialment, l'acció de l'obra es clou a Múrcia. Així, els personatges, després d'estar-se a Extremadura, fan marxa enrere. Es a dir, de Madrid van a Toledo i de Toledo a Extremadura, fins que l'acció acaba a Múrcia. Però, per nosaltres, segons les dades que hem aïllat en el contingut de l'obra, hi veiem un altre recorregut. Surten de Barcelona, van a Tarragona, entren al País Valencià i... ara sí que podem estar d'acord que l'obra finalitza a Múrcia.

El Persiles, l'ardit i el tractadista català de guitarra que és també aplegador de refranys
Canviem ara de novel·la, però no pas d'autor. Al Persiles d'en Cervantes hi ha un passatge en el qual se'ns explica que els protagonistes troben un home que va recollint refranys:

-Quiero sacar un libro a la luz... el libro se ha de llamar Flor de aforismos.

-Quando topo alguna persona le pido algun dicho agudo o alguna sentencia que lo parezca y de esta manera tengo juntados más de trescientos aforismos, todos dignos de saberse y de imprimirse.

En Cervantes, el que fa aquí és al·ludir a en Joan Carles Amat, l'inventor del primer mètode de guitarra que hem esmentat més amunt. L' Amat també es va dedicar, igualment, a aplegar proverbis, els quals va fer imprimir. En tenim d'ell 394. En Joan Carles Amat (1572 –1642) fou metge, guitarrista i escriptor. Exercí a València i a Montserrat i fou autor d'obres mèdiques de molt èxit i difusió. Els seus escrits s'editaren fins i tot a l'estranger, com és ara a Lió (1623) i a Ginebra (1656). Vet ací alguns dels seus títols de temàtica mèdica: Fructus medicinae, Tractat de pesta i Tractat de les ferides del cap. A banda de ser músic i guitarrista d'excepció, d'haver escrit el primer tractat de guitarra, editat a Barcelona el 1596, i d'exercir de metge, el veiem com a persona que, com dèiem, recull refranys. La fama li arribà amb l'edició d'aquests refranys sota el títol Quatre-cents aforismes catalans (1636). Se'n van tirar més de 30 edicions durant dos segles i el llibre va ser utilitzat a les escoles catalanes fins al segle XIX. Cadascun dels proverbis està format per dos versos heptasil·làbics aplegats. L'autor hi dona consells sobre com viure i obrar bé.

El recull de refranys de l'Amat va tenir tanta fortuna que va traspasar les fronteres del Principat i va arribar al País Valencià. Allí serví de base al Tratat d'Adages del valencià Carles Ros Hebrera (València 1703-1773), el qual el va publicar l'any 1736. En Carles Ros reconeix que en el seu llibre hi apareixen tots els de l'Amat, encara que n'hi afegeix d'altres de collita pròpia. Pel tema que ens ocupa, el recull d'en Ros ens interessa perquè adapta per al públic valencià aforismes del recull de l'Amat, que anava adreçat als catalans del Principat de Catalunya.

Per exemple, el mot que més amunt hem comentat: ardit. Com que l'ardit només circulava per Catalunya, en Ros es veu obligat a substituir ardit per una altra moneda allí on aquella apareixia, una moneda que fos ben coneguda pels valencians.

L'Amat recull el següent adagi:

En canvi, en Ros escriu:

Així, veiem com en Carles Ros canvia ardit per diner, ja que, com hem dit, l'ardit era una moneda barcelonina i el seu significat podia no ser ben comprès per un lector de fora de Catalunya. El diner, en canvi, era utilitzat tant a Catalunya, València, Mallorca i Aragó com a Navarra. Un ardit equivalia a dos diners. La conclusió que en traiem és clara: si el significat d'ardit podria no ser comprès per lectors catalans de València, menys ho seria per a lectors castellans a Castella.

L'ardit: definicions en català i castellà. Exemples

Vegem ara què en diuen els diccionaris sobre el mot ardit. Veurem que en català té més significats. En canvi, en castellà només hi ha el que és extret de les obres que en parlen com a moneda o com a cosa de poc valor. A més, no hi gaudeix de reflex popular quant als refranys, com sí que passa en el català. D'altra banda, la Real Academia Española de la lengua no té cap escrúpol a fer castellana la moneda, tot i atorgar-li un possible origen gascó (!) i afirmar que és un estrangerisme!

A) Diccionari català-valencià-balear. Ardit 1. Atrevit (cast. atrevido) 2. Moneda que valia dos diners i estava en ús els s. XVI i XVII (cast. ardite) 3. Acció atrevida (cast. hazaña) b/Estratagema (cast. estratagema, ardid)

B) Diccionari català-castellà-llatí (Joaquím Esteve i Josep Belvitges 1803) recull l'expressió no valer un ardit i significa cosa de poc valor.

C) Real Academia de la lengua: Extrangerismo: ardite (quizá del gascón) 1.Moneda de poco valor que hubo en Castilla 2.Cosa insignificante o de muy poco valor.

Busquem en el Corde el mot ardite, és a dir, en textos de llengua castellana antics i l'hi trobem, com és natural. Ara bé, amb tres significats diferents:

1r) ardite com a atrevit: any 1270.

2n) ardite com a moneda: any 1505 (precisament, la moneda s'encunya per primer cop en aquest any).

3r) ardite com a cosa de poc valor: any 1596.

De la cerca que hem fet, en podem deduir el que segueix:

Que molt sovint les persones que tradueixen al castellà no saben traduir ardit pel mot corresponent en aquella llengua, que és atrevido. Senzillament, el que fan és adaptar el nostre ardit amb el significat de valent per ardite (atrevido).

Que com a moneda apareix per primer cop en els escrits castellans quan s'encunya la moneda catalana.

Que a Barcelona, com que hi havia ardis i era una moneda de poc valor, es va generalitzar la locució valer menys que un ardit. Els castellans, al seu torn, van incorporar aquesta locució al seu idioma sota la forma no valer un ardite, sense saber ben bé què era de debò un ardit, de manera que el van considerar com a sinònim de no valer un comino o un bleto, és a saber, amb el significat de no importa gens, quan el sentit és tot un altre: no valdre res o molt poc. En castellà, hom va institucionalitzar l'expressió perquè l'havien llegit sobretot en Cervantes.

Vegem uns quants casos del que venim dient :

Ardit com a atrevit:

1270. Anónimo: "que era muy buen cavallero e mui ardite que avia mui gran prez en armas".

Ardit com a moneda:

?1505-1514. Batrolomé Torres Naharro. Dialogos del nascimiento: "Daquessos que entienden me quiero informar a como se venden: después otra cosa tras ésta haré: si quartos y ardites acá se despenden". És el primer cop que s'esmenta en la literatura la moneda ardite.

?1519. Anònim. Carajicomedia: "le veian con el miembro en la mano izquierda y la derecha abierta llena de quartos y ardites, con que dava crecidas limosnas a los pobres coños que por alli passavan".

?1550. Francisco de las Natas. Comedia llamada Tinea: "vin comprar un buen esquero a la cal tenebregosa, un ardite en dinero, me costo y no vale cosa".

?1589. Juan de Pineda. Diálogos familiares de la agricultura cristiana: "Filaletes- el carnal detrás de su amiga, y el glotón detrás de la tortilla de huevos y torreznos y el avariento detrás de dos ardites".

?1605. Cervantes. Quixot I: "sin defraudaros un ardite".

?1605. Cervantes. Quixot I: "jurando que no saldría de la venta Rocinante, ni el jumento de Sancho, sin que se le pagasen primero hasta el último ardite".

?1613. Cervantes. Coloquio de los perros: "y se dé a su Majestad, sin defraudalle un ardite".

?1613. Cervantes. La gitanilla: "y de tus dineros no te falta un ardite".

?1613. Cervantes. Rinconete y Cortadillo: "pero advierta vuesa merced no se le olviden las señas de la bolsa, ni la cantidad puntualmente del dinero que va en ella; que si yerra en un ardite, no parecerá en dias del mundo".

?1607-1645. Diego Duque de Estrada. Comentarios del desengaño de si mismo. Vida del mismo autor: "sacando un ardite nuevo de una bolsa de tela"; "Y yo, que oí decir las palabras y sentir el golpe del ardite (que es un maravedí de España).

Ardit com a cosa de poc valor

?1596. Alonso López Pisano. Filosofia antigua poetica: "no estimaréys en vn ardite a todo el thesoro del mundo en comparación del gusto que recibiréys".

?1600. Fernan Gonzalez de Eslava. Coloquios doce de la batalla naval: "VIDA. Sólo espanta su presencia, que no vale dos ardites".

?1605. Cervantes. Quixot I: "y no se le diera por hallar otra aventura, entre tanto que iba de aquella manera, un ardite".

?1605. Cervantes. Quixot I: "aunque don Quijote fuera verdaderamente de los caballeros andantes de la Tabla Redonda, no le estimaran en dos ardites".

?1613. Cervantes. Licenciado Vidriera: "No se me da un ardite".

?1615. Cervantes. Quixot II: "no se me da un ardite".

?1615. Cervantes. Quixot II: "Que las locuras del señor sin las necesidades del criado no valian un ardite".

?1615. Cervantes. Quixot II: "¡Voto a Rus -dijo Sancho-, no dé yo un ardite!".

?1615. Cervantes. Quixot II: "aunque por esta habilidad era envidiado de más de cuatro de los estirados de mi pueblo, no se me daba dos ardites".

?1616. Cervantes. Persiles: "y que por una niñeria que no importa tres ardites".

?1626. Quevedo. "A mi no se me da un ardite, que con a nadar a pie con bola me reiré de todos".

Refranys que inclouen el mot ardit

Hem vist com els literats usen ardit en les tres accepcions que hi ha en català. Vegem a continuació si a nivell popular es dona també aquesta correspondència conservada en els refranys:

Ardit com a valerós:

Més val petit i ardit que gran i ase.

Si el petit no es ardit, no val res.

(El Refranyer. J.Gargallo.2015)

Ardit com a moneda:

Dels amics es treuen els ardots.

Si a l'amic deixes un ardit, perds l'ardit i l'amic.

Home desdit no val un ardit.

(El Refranyer. J.Gargallo. 2015)

Si tens un ardit per vil, mai no arribaràs a mil.

(J.C. Amat. Aforismes. 1636)

Val més tenir amics que ardots.

Qui té ardots té enemics.

(A. Parès P. Tots els refranys catalans. 2001)

Ardit com a cosa de poc valor:

No valer un ardit.

(Dicc. cat-cast-llatí. J.Esteve i Belvitjes. 1803)

Home desdit no val un ardit.

(Refranyer. J.Gargallo. 2015)

En canvi, en castellà només tenen: "no valer un ardite", "no valer dos ardites", "no valer tres ardites", que són calcs de les obres literàries catalanes i que no sabem fins a quin punt van ser utilitzats realment en la parla popular castellana, cosa que sí que va passar en el català... fins al moment en què es van deixar d'usar ardots com a moneda (l'última encunyació, a l'any 1756).

Petit recorregut històric de l'encunyació de l'ardit

Però fem un recorregut històric sobre l'any, el lloc i els regnats en els quals es va encunyar l'ardit. Per això hem confegit aquesta taula que ve a continuació.

Com veiem, tot i que les primeres encunyacions de la moneda que comentem les trobem a Vic i a Tarragona, l'ardit és una moneda sobretot barcelonina. Ara bé, cal destacar que les últimes encunyacions foren fetes a Segovia. Això és així perquè després de la derrota del 1714/1715 la ceca de Barcelona fou gairebé desmantellada. Aquestes encunyacions de Segovia foren ensacades i portades a Barcelona, on ja hi començaven a faltar ardots, ja que no se n'encunyaven des del 1711. Aquesta deu ser l'argúcia que fa servir la RAE per dir que l'ardit fou una moneda castellana —tot i contradir-se clamorosament, com hem observat—. Però si bé aquesta darrera fornada d'ardits fou encunyada a Segovia, en realitat fou usada a Barcelona i a Catalunya. Com totes les altres. Sigui com sigui, la ceca de Barcelona va forjar ardots d'una manera ininterrompuda durant més de dos segles i mig: des del darrer terç del segle XV fins al primer decenni del

segle XVIII i llur circulació se centrava quasi exclusivament en el Principat.

Història: una reivindicació del regnat de Felip II de Catalunya i III de Castella

Una última consideració. El moment històric en què en Cervantes va publicar la major part de la seva obra ?1605-1616? coincideix amb el regnat d'en Felip III de Castella i II de Catalunya. Ens situem després del desastrós regnat de Felip II. Amb Felip II de Castella i primer de Catalunya, el país patí guerres constants, censura, inquisició i persecució. Part de la família d'en Cervantes fou exterminada (germanastre, fill, esposa...), com també patiren repressió del monarca els seus enemics polítics: el justícia d'Aragó, en Joan de Granollers.... I ens situem també abans del nefast regnat de Felip IV de Castella o Felip III de Catalunya.

En Felip III (rei des del 1598 fins al 1621), la historiografia castellana l'ataca com a corrupte ?nosaltres no creiem que fos més o menys corrupte que els altres Felip?. En realitat, per a nosaltres amaga un estat de coses ben diferent. Vet ací alguns fets històrics dels primers anys del seu regnat a tenir en compte:

El rei Felip III es va casar a València el 1599.

El 1599, recentment escollit com a rei, va acudir a corts a Barcelona i va jurar les constitucions catalanes. En Pere Franquesa, secretari d'Estat i de qui parlarem més avall, va llegir el discurs de la corona al monestir de Sant Francesc, que va esdevenir la seu de les corts catalanes.

Entre 1601-1606, Valladolid (que amaga amb tota probabilitat València) es converteix en capital d'Espanya.

El 1598, el rei signa la pau amb França.

El 1604, pau amb Anglaterra.

El 1609, se signa una treva amb els Països Baixos (independència efectiva d'Holanda).

Cal remarcar que el Rector de Valfogona (1579/1582-1623) va predicar el 12 de maig del 1521 un sermó en català a la catedral de Girona arran de les exèquies de Felip III. Aquest sermó és l'única obra publicada que es conserva en vida d'ell. No cal dir que no hi ha sermons d'autors catalans i en català per a Felip II i Felip IV.

Sembla, doncs, que durant la primera part del regnat de Felip III assistim a una política pacificadora que gira a l'entorn de la Nació Catalana. Encara més, els membres més importants de l'estat eren catalans.

El marquès de Dénia (1553-1625) va ser ministre des del 1598 fins que fou destituït el 1618. ¡Sort del papa Camil Burgès (del 1605-1621), d'ascendència catalana, que el féu cardenal el 1618! Així pogué evitar-ne l'execució quan Felip IV accedí al poder. La Lluïsa de Guzmán, la seva néta, esdevingué reina de Portugal (1640-1656) quan aquest país reconquerí la independència.

En Rodrigo Calderón, que va ser ministre entre 1589 i 1619, va ser empresonat en aquest darrer any i el 1621 fou torturat i executat.

El duc d'Uceda (1581-1624), fill del marquès de Dénia, que havia estat ministre entre 1618-1621, el van trobar mort a la presó el 1624.

En Pere Franquesa i Esteve (1547-1614) havia estat secretari d'Estat i va ser la persona que va governar de facto el país des del 1598 fins al 1606. Va ser empresonat el 1609 i mort a la presó el 1614.

.

Com hem vist, els principals homes d'estat del regnat de Felip III van ser catalans. Però també hem copsat que van ser acusats de corrupció i ajusticiats. I nosaltres ens demanem: quan els corruptes van a la presó i són executats a Espanya? No serà que aquests ministres catalans van voler transformar el país en contra de les elits castellanes??? El primer a pagar el preu va ser en Pere Franquesa. El seu cessament és del 1606. I precisament el 1606 és l'any en què el govern, forçat segurament per les forces reaccionàries castellanes, revé a Madrid, ciutat que tornarà a ser la seu de la monarquia. En Franquesa en seria el cap de turc.

Llibres en català i en llatí a la biblioteca del pare del primer ministre de Felip III

Vull ressaltar que gràcies als notaris del nostre país tenim l'inventari de la biblioteca del pare d'en Pere Franquesa; el notari Martí Joan Franquesa i Carnicer que fou conseller en cap d'Igualada el 1542, va morir el 1572 i el casal familiar del qual estava situat entre la plaça del Blat, els carrers del Joc de Pilota (avui Born) i el carrer de Santa Maria. El casal fou enderrocat.

Heus ací l'inventari de la seva biblioteca (segons l'Antoni Carner, qui ho ha extret d'una acta notarial):

DIGESTA VELLA (Bartolo, jurista italià), en llatí
DIGESTA NOVA, en llatí
LES MINÒRIQUES DE BARTOL, en català
CODI, en català
USATGES I CONSTITUCIONS DE CATALUNYA, en català
JOHAN FABRÉ SOBRE LA INSITURA, en català
REPETICIONS DE DIVERSOS AUTORS, en català
JACME DE VELLVÍS SOBRE LES AUTÈNTIQUES, en català
LES DECRETALS D'INNOCENCI XI, en català
CLEMENTINES
LA BÍBLIA, en llatí
BREVILOQUIUM DE CONCORDIA NOVI TESTAMENTI ET VETERIS...
LA VITA CHRISTI d'Isabel de Villena, en català
EIXIMENIS, en català
LA PRIMERA I LA SEGONA INTENCIÓ (Ramón Llull), en català
LES CRÒNIQUES DEL REI EN PERE, en català

Observem doncs, que a la biblioteca del pare de l'estadista Pere Franquesa hi havia llibres en llatí i en català. Cap en castellà. Per tant, els llibres que tot un secretari d'estat espanyol del 1600 havia llegit a casa eren només en llatí o en català.

Conclusió final

Pels volts del 1600 la societat espanyola era molt diferent a l'actual, en la qual el castellà hi és predominant. Podem, doncs, interrogar-nos sobre el fet següent: si en el conjunt de l'obra d'en Cervantes arribada en castellà s'hi traspuen milers de catalanades; si en aquestes hi apareix moneda de Barcelona que només té curs legal al Principat; si com hem comprovat, trobem indicis molt clars que les obres literàries han estat deslocalitzades; si l'autor del Quixot coneixia a fons personatges catalans (Amat, Granollacs...); si aquest fa referència a passatges de la història catalana (atac pirata a Palamós, fets dels bandits a Igualada amb l'actuació del pare d'en Pere Franquesa), etc.; si tenim tot això in mente, ¿hem de pensar que ell no era català? Es clar que Cervantes era català i escrivia en català! A més, com hem vist, no sembla que la societat catalana tingués gairebé cap coneixement de la llengua ni de l'enlluernadora literatura castellana. Com tan sovint ens diuen.

Pere Coll